EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY, SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

УДК 321:327

Павло Григорович Петров

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Пр. Гагаріна 72, Дніпро, 49000, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9124-1763>

E-mail: ppgdmo@gmail.com

Received 17 July 2018; revised 20 August 2018; accepted 24 September 2018

doi: 10.15421/341913

ПРОЦЕС ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ: ОСОБЛИВОСТІ ІМІДЖУ ТРАНЗИТИВНИХ ДЕМОКРАТІЙ

Анотація.

У статті здійснюється комплексне дослідження процесу демократичного транзиту в контексті його впливу на формування іміджу транзитивної демократії. Виокремлюються особливості процесу демократичного транзиту, його ефективності, підходів до його реалізації. Аналізується роль модернізації політичних інститутів в рамках процесу демократичного транзиту і формуванні іміджу держави. Виділяються групи чинників, що впливають на формування іміджу транзитивних демократій. Досліджуються інструменти, застосування яких дозволить сформувати позитивний внутрішньополітичний та зовнішньополітичний імідж транзитивної демократії.

Ключові слова: імідж, транзитивна демократія, чинники, держава, політична модернізація, демократичний транзит.

Pavlo H. Petrov

Oles Honchar Dnipro National University

Gagarina ave., 72, Dnipro, 49000, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9124-1763>, E-mail: ppgdmo@gmail.com

**The process of democratic transit: features of the image
of transitive democracies**

Abstract.

The article provides a comprehensive study of the process of democratic transit in the context of its influence on the formation of the image of transitive democracy. The features of the process of democratic transit, its effectiveness, approaches to its implementation are highlighted. The role of modernization of political institutions in the framework of the process of democratic transit and shaping the image of the state is analyzed. There are groups of factors that influence the formation of the image of transitive democracies. The author explores the tools, the use of which will allow to form a positive domestic and foreign political image of a transitive democracy.

Transitive democracy, formulating the image must use principles of cognitive super additivity, the phenomenon of synergy will take place at positive influence of totality of information generators. This complex influence creates new character in mental space of individuals and groups, reflecting an image, as a set of the system of descriptions of democratic transit of democracy in a country. System influence of informative sources will allow to extend an audience and carry out permanent informative influence on her.

The rates of democratic transit depend on many factors of objective and subjective character. In force their variety does not exist compounding set in good time, by what facilities and in what sequence to operate to the political actors - "architects" of the new state of country, related to democratic reforms. In this connection,

producing an image of political, economic and social changes, that take place in framework of corresponding institutes, are universal means that removes critical deprivation, infuses with a hope, faith and conviction of public environment in success of democratic transit.

Keywords: *image, transitive democracy, factors, state, political modernization, democratic transit.*

Павел Григорьевич Петров

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Пр. Гагарина 72, Дніпро, 49000, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9124-1763>, E-mail: ppgdmo@gmail.com

Процесс демократического транзита:

особенности имиджа транзитивных демократий

Аннотация.

В статье осуществляется комплексное исследование процесса демократического транзита в контексте его влияния на формирование имиджа транзитивной демократии. Выделяются особенности процесса демократического транзита, его эффективности, подходов к его реализации. Анализируется роль модернизации политических институтов в рамках процесса демократического транзита и формировании имиджа государства. Выделяются группы фактор, которые влияют на формирование имиджа транзитивных демократий. Исследуются инструменты, применение которых позволит сформировать положительный внутриполитический и внешнеполитический имидж транзитивной демократии.

Ключевые слова: *имидж, транзитивная демократия, факторы, государство, политическая модернизация, демократический транзит.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Демократичний транзит – перехід від недемократичного до демократичного політичного режиму, модернізація політичної системи держави. Метою демократичного транзиту є, в першу чергу, впровадження та розповсюдження демократичних норм та цінностей в економічній, соціальній, політичній сферах тощо. Тобто, демократичний транзит можливий за наявності певних політичних сил, що в змозі протистояти існуючому авторитарному режиму та конфлікту як між авторитарними та демократичними політичними силами. Цей конфлікт виступає основою, що спонукає до змін в державі.

Метою іміджу є презентування держави, формування певного образу, уявлення про неї, характеру ставлення до неї з боку внутрішньої та зовнішньої спільноти. Звідси, позитивний імідж держави, що здійснює демократичний транзит, виступає одним з головних інструментів у її розвитку, захисту власних інтересів у системі міжнародних взаємин. Такий імідж сприяє підвищенню легітимності влади в державі та внутрішній консолідації, що й обумов-

лює актуальність дослідження обраної теми.

Аналіз публікацій. Процесу демократичного транзиту у своїх дослідженнях приділяють увагу такі фахівці, як Ю. М. Колесник [6], Т. В. Бельська [1], Л. Л. Бунецький [2]. Питання формування іміджу держави віднаходить своє відображення в наукових працях С. Г. Денисюк [4], І. Г. Васильєва [3]. Проте, мало дослідженим залишається питання формування іміджу держав, що здійснюють демократичний транзит.

Метою статті є визначення особливостей формування іміджу держав, що здійснюють демократичний транзит.

Основний зміст. Першочерговою причиною початку транзиту виступає криза соціально-економічного та політичного характеру в державі. Така криза, а також авторитарне/тоталітарне минуле формують негативний імідж країни, яка здійснює демократичний транзит [1, с. 78].

Імідж держави – «є комплексом об'єктивних взаємозалежних характеристик державної системи (економічних, національних, географічних, демографічних), що сформувалися в процесі розвитку державності як складної багатofакторної підсистеми світового устрою,

ефективність взаємодії ланок якої визначає тенденції соціально-економічних, суспільно-політичних, національно-конфесійних та ін. процесів» [4, с. 156-157].

Імідж держави може виступати механізмом психологічної та соціокультурної регуляції. Дослідження іміджу, в тому числі його складових, концептуальних основ, технологічних аспектів формування та підтримки тощо дозволить створити ефективну іміджеву політику держави, що виступає одним з головних інструментів в успішній реалізації процесів демократичного транзиту [8, с.40-41].

Темпи здійснення демократичного транзиту у кожній державі різняться. В першу чергу, це обумовлюється внутрішніми та зовнішніми факторами, що сформувало процедурний та структурний підхід до їх розуміння. В рамках процедурного підходу до розгляду транзитивних процесів, першочергова увага приділяється суб'єктам їх діяльності, щодо становлення та просування демократичних інститутів [6, с. 233-235].

Суб'єктами мають бути розроблені та реалізовані конкретні стратегії, політичні програми, закони, котрі здійснювали б демократичний транзит. У цьому ж руслі діяльність суб'єктів спрямована також на формування продемократичних поглядів у суспільстві.

У свою чергу, структурний підхід фундаментальними основами транзитивних процесів визначає розповсюдження демократичних цінностей та норм, економічний розвиток, національну ідентичність [6, с. 234]. В рамках даного підходу, головним елементом демократичного транзиту є культурно-ціннісні елементи. Формування демократії неможливо без наявності її засад у суспільстві. Культурі суспільного середовища мають бути притаманні базові демократичні цінності. Серед них виокремлюється толерантність, повага до життя один-одного тощо.

Безперечно, процедурний підхід не пояснює формування у суб'єктів продемократичних орієнтацій. В свою чергу, структурний підхід, не вивчає яким чином мають впроваджуватися демократичні політичні інститути. Тому доцільніше, при дослідженні факторів

впливу на здійснення демократичного транзиту застосовувати ці підходи в системі. Такий всебічний аналіз дозволить дослідити першопричини продемократичної орієнтації суспільства та шляхи подальшої його демократизації. Іншими словами, поєднання структурного та процедурного підходів дозволить чітко визначити фактори, що сприяють формуванню передумов демократичного транзиту, механізмів його реалізації та прогнозувати результати.

Узагальнено процес демократизації передбачає два етапи. Перший етап передбачає створення демократичних засад, які би забезпечували становлення демократичного політичного режиму шляхом обрання нових політичних лідерів. Головними умовами цього етапу виступають формування суспільної мотивації, починаючи з еліт, до позитивного сприйняття демократичних норм і запровадження їх у повсякденній діяльності [10].

Другий етап полягає в утвердженні демократичних політичних інститутів. Політичні партії, уряд держави тощо у своїй діяльності мають керуватися демократичними нормами. В суспільстві повинні відбутися якісні зміни, що полягають у залученні до всіх суспільних сфер демократичних норм і стандартів. Тобто, демократія у такому разі ототожнюватиметься з нормою життя суспільства. Під час процесів демократизації в державі першочерговий вплив здійснюється на її політичні інститути, модернізуючи їх. Л. Бунецький, досліджуючи зміни в політичних інститутах під час демократичного транзиту, наголошує на необхідності першочергової модернізації системи політичних інститутів, метою якої є досягнення у їхній структурі самоорганізації та універсалізації. За цього кожен інститут в рамках демократичної системи має бути конкурентоспроможним [2].

Виокремлюється ще одна важлива функціональна особливість політичних інститутів. Вона полягає у спроможності долати кризові явища та забезпечувати стабільне функціонування держави. До того ж, ефективність політичних інститутів можлива за розмежування їх функцій, повноважень а також надання

їм певної самостійності. Ще однією умовою ефективності політичних інститутів і структур є прозорість та публічність їх діяльності, а будь-які рішення повинні базуватися на стратегічній перспективі. Причому, модернізаційні зміни повинні здійснюватися не лише в політичних інститутах, але й в громадянських. Адже вони виступають невід'ємним структурним елементом в транзитивних процесах [2].

Процеси демократичного транзиту здійснюються, в першу чергу індивідами, окремими суспільними об'єднаннями. Вони так би мовити, «заселяють» основу політичних інститутів. Тому однією з головних умов реалізації транзитивних процесів є досягнення консенсусу між цими акторами. Досягнення консенсусу можливе за відсутності розбіжностей у розумінні демократичних принципів. В ідеалі, досягнення влади політико-інституційними структурами має спрямовуватись не на реалізацію їх опортуністичних інтересів, а для підвищення рівня розвитку всіх суспільних сфер. Ознакою цього є: підвищення рівня освіченості, політичної культури тощо, тобто здійснення кроків з формування громадянського суспільства. Саме воно виступає показником високого демократичного розвитку держави.

Вагомий вплив на процес демократичного транзиту здійснює громадськість, її ставлення до сформованої політичної еліти, уряду тощо. Під впливом процесу демократичного транзиту громадська думка піддається модернізації та набуває характеру одного з головних елементів регулювання політичних процесів, суспільних змін й взагалі демократизації [9].

Імідж для транзитивних демократій відіграє важливу роль у реалізації їх цілей, зокрема, у процесі позиціонування на світовій арені. Врахування феномену іміджу в демократичному транзиті є важливим й тому, що імідж країни, яка прагне демократичних змін допомагає у проведенні реформ. З кожним кроком такого руху зростає переконаність міжнародних акторів з доцільності надання розширеної фінансової допомоги, співробітництва у різних галузях економіки, військового будівництва, політики.

Перед транзитивними демократіями постає проблема формування позитивного іміджу як для внутрішньої, так і зовнішньої спільнот. Їх минуле характеризується наявністю тоталітарних /авторитарних політичних режимів, які, в першу чергу, характеризувалися відсутністю свободи слова, вільних виборів й взагалі низьким рівнем розвитку демократичних політичних інститутів. Процес формування іміджу транзитивних демократій складається із значної кількості етапів. Проте, в першу чергу, потрібно визначити, які саме чинники впливають на формування іміджу.

Так можливо виокремити декілька груп чинників, що впливають на формування іміджу транзитивних демократій. Звичайно виокремлюють групу статичних чинників. В їх числі геополітичний стан (географічне положення країни, кліматичні умови, природно-ресурсний потенціал, вихід до морів та ін.); історична ретроспектива (історія держави, історичні події, що вплинули на її розвиток тощо); культурна спадщина; цивілізаційні особливості. Особливою характеристикою статичних чинників формування іміджу транзитивних демократій виступає повна або часткова неможливість їх зміни. Тому використання таких чинників потребує багатостороннього аналізу, що дозволить визначити їх ефективність при формуванні позитивного іміджу [3, с. 421].

Враховують також групу зовнішніх чинників – участь держави в міжнародних організаціях (економічних, політичних, культурних, екологічних тощо); дипломатичну діяльність (традиційна, публічна дипломатія); входження держави до європейської та євроатлантичної спільноти (ЄС, НАТО), характер сприйняття зовнішньою спільнотою (іноземна громадськість). І третя група складається із внутрішніх чинників, таких як характер сприйняття внутрішньою спільнотою; соціально-економічний добробут суспільства; політичні лідери; політичні партії, організації; політична еліта; розвиток демократичних інститутів; рівень політичної культури; діяльність уряду держави та його ефективність.

Окремо слід зауважити, що імідж транзи-

тивної демократії, в першу чергу, базується на основі історичного минулого – авторитарного / тоталітарного. Це сприяє формуванню у середовища негативного уявлення, змінити яке можливо шляхом модернізації її політичної системи (політичних інститутів) на основі демократичних засад. Тому модернізацію політичних інститутів можливо виділити як окремий чинник у формуванні іміджу транзитивних демократій та який посідає першочергове місце.

Модернізація політичних інститутів, на основі демократичних засад, як чинник формування іміджу транзитивних демократій, в першу чергу, дозволить нівелювати негативний вплив минулого та сформувати позитивний імідж. Отже, на формування іміджу транзитивної демократії впливає значна кількість взаємозалежних чинників. Проведенням ефективної іміджевої політики на основі цих чинників можливо сформувати багатогранний, позитивний імідж транзитивної демократії.

Перед державами, які здійснюють демократичний транзит, їх органами управління сьогодні постає, зокрема, таке пріоритетне завдання, як створення та управління іміджем держави. Сформований позитивний імідж виступає одним з інструментів держави у досягнення внутрішньополітичних та зовнішньополітичних цілей.

Імідж держави, зазначає І. Васильєва – «це сукупність емоційних і раціональних уявлень, які формуються у свідомості громадян країни та закордонної аудиторії» [3, с.421]. На нашу думку, це поняття потребує уточнення. Адже імідж впливає не тільки на свідомість, але й на підсвідоме індивідів та груп. З урахуванням вищезазначеного, імідж держави - це сукупність емоційних і раціональних складових, які формуються у ментальному просторі індивідів і груп країни та закордонної аудиторії. Формування іміджу транзитивної демократії – багатоаспектний процес. Перш за все, йдеться про роботу інститутів, на які державою покладено функції формування іміджу держави.

Ця багатоаспектність полягає в тому, що

кожна держава володіє своїми культурними, економічними, політичними особливостями. Вони мають наочний прояв у функціонуванні відповідних соціальних інститутів. Оскільки не існує єдиного шаблону формування іміджу країни, ми маємо все ж таки виокремити певний загальний алгоритм, спираючись на який можливо сформувати імідж транзитивної демократії.

Він, на нашу думку, включає в себе декілька етапів, першим, з яких є оцінка ситуації. Держава, її відповідні політичні інститути, на які покладено функції формування іміджу, щонайперше мають проаналізувати існуючий образ транзитивної демократії у внутрішньої та зовнішньої спільноти. Такий аналіз дозволить визначити негативні та позитивні характеристики політичних структур, на основі яких сформований існуючий імідж. З іншого боку необхідно визначити потреби суспільства, тобто основні очікування від держави. Якщо рівень депривації критичний, для подальшої успішності демократичного транзиту потрібно корегувати імідж політико-інституційних структур. Після оцінки ситуації наступним етапом є позиціонування.

Транзитивна демократія, формуючи власний імідж, повинна себе позиціонувати на основі тих характеристик, що є важливими для зовнішньої та внутрішньої спільнот. На наш погляд, позиціонування матиме успіх у тому разі, якщо базуватиметься на певній моделі.

Наприклад, такою моделлю може бути «Держава-миротворець», або «захист справедливості для всіх». Розкриваючи сутність даної моделі, варто зосередитись на окремих її блоках-структурах діяльності, наприклад, вирішення конфліктів ненасильницьким шляхом, захист прав національних меншин тощо. У будь-якому разі, імідж має сформувати позитивний образ у ментальному просторі суб'єктів.

Наступним етапом є обрання інформаційних джерел, засобами яких відбуватиметься просування іміджу до зовнішньої та внутрішньої спільноти. Транзитивна демократія формуючи свій імідж повинна використовувати принципи когнітивної суперадитивності.

Інакше кажучи, при позитивному впливі сукупності джерел інформації матиме місце феномен синергії.

Отже, цей комплексний вплив створює новий образ у ментальному просторі індивідів та груп, віддзеркалюючи імідж, як набір системи характеристик демократичного транзиту демократії в країні.

Системний вплив інформаційних джерел (друковані ЗМІ, теле-, радіомовлення, Інтернет), дозволить розширити аудиторію та здійснювати постійний інформаційний вплив на неї.

Інформація, що надається зовнішній та внутрішній спільнотам, повинна бути конкурентоспроможною, актуальною та, в першу чергу, висвітлювати такі основні складові як: рівень розвитку економіки держави, її інвестиційну привабливість; політичну стабільність; розвиток демократичних норм та цінностей; дипломатичну діяльність; рівень розвитку соціальних стандартів; культурні особливості тощо [5, с. 312-313].

Використання транзитивною демократією таких загальних етапів сприятиме, в першу чергу, побудові початкової стратегії з формування іміджу держави, яка безумовно корегуватиметься у залежності від зміни політичної ситуації, темпів економічних та інших реформ у країні.

Висновки. Отже, темпи демократичного транзиту залежать від багатьох чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру. В силу їх різноманіття не існує заздалегідь встановленої рецептури, якими засобами і в якій послідовності діяти політичним акторам – «архітекторам» нового стану країни, пов'язаного з демократичними реформами. У цьому зв'язку, створення іміджу політичних, економічних та соціальних змін, що відбуваються у каркасі відповідних інститутів, є універсальним засобом, що усуває критичну депривацію, вселяє надію, віру і переконаність суспільного середовища в успіху демократичного транзиту.

Бібліографічні посилання

1. Бельська Т. В. Демократичний транзит: специфічна риса сучасного суспільно-політичного процесу. *Актуальні проблеми державного управління*. 2008. № 2. С. 78-83.
2. Бунецький Л. Л. Інституційні іновачії періоду демократичного транзиту України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vknu/FP/2010_97/p_042_047.pdf.
3. Васильєва І. Г. Чинники формування політичного іміджу держави. *Переяславская рада: её историческое значение и перспективы развития восточнославянской цивилизации: сб. науч. тр.: по матер. VI Междунар. науч.-практич. конференции, 15-16 декабря 2011 г.* ред. А. Г. Романовский, Ю. И. Панфилов. Харьков: НТУ «ХПИ», 2012. С. 419-423.
4. Денисюк С. Г. Імідж сучасної України: структурні компоненти та основні показники. *Науковий огляд: міжнародний науковий журнал*. 2014. Вип. 3 (2). С. 156-167.
5. Дунаєва А. Роль міжнародної інформації у створенні позитивного іміджу держави. *Український інформаційний простір: науковий журнал Інституту журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв*. 2013. Ч. 2. С. 310-314.
6. Колесник Ю. М. Сучасні теоретичні підходи до аналізу політичного транзиту. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55. С. 233-239.
7. Крюков О. І. Сутність політичної модернізації як суспільного явища. *Державне будівництво*. 2009. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_1_8.
8. Петров П. Г. Актуальність дослідження іміджу для транзитивних демократій. *Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. 24-25 листопада 2017 р., м. Дніпро. Частина II*. Наук. ред. О.Ю. Висоцький. Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. С. 40-41.
9. Peters B. G. Institutional Theory in Political Science. The New Institutionalism London and New York: Continuum, 1999. URL: <https://crawfordphd.wikispaces.com/file/view/Peters+Ch1-5.pdf>.
10. The Oxford Handbook of Political Institutions Oxford: Oxford University Press, 2006. URL: <https://www.twirpx.com/file/351971>.

References

1. Bielska T. V. Demokratychnyi tranzyt: spetsyfichna rysa suchasnoho suspilno-politychnoho protsesu. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. 2008. № 2. S. 78-83.
2. Bunetskyi L. L. Instytutsiini inovatsii periodu demokratychnoho tranzytu Ukrainy. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vknu/FP/2010_97/p_042_047.pdf.
3. Vasylieva I. H. Chynnyky formuvannia politychnoho imidzhu derzhavy. *Pereyaslavskaya rada: eyo istoricheskoe znachenie i perspektivy razvitiya vostochnoslavianskoy tsivilizatsii: sb. nauch. tr.: po mater. VI Mezhdunar. nauch.-praktich. konferentsii, 15-16 dekabrya 2011 g.* red. A. G. Romanovskiy, Yu. I. Panfilov. Harkov: NTU «HPI», 2012. S. 419-423.
4. Denysiuk S. H. Imidzh suchasnoi Ukrainy: strukturni komponenty ta osnovni pokaznyky. *Naukovyi ohliad: mizhnarodnyi naukovyi zhurnal*. 2014. Vyp. 3 (2). S. 156-167.
5. Dunaieva A. Rol mizhnarodnoi informatsii u stvorenni pozytyvnoho imidzhu derzhavy. *Ukrainskyi informatsiinyi prostir: naukovyi zhurnal Instytutu zhurnalistyky i mizhnarodnykh vidnosyn Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv*. 2013. Ch. 2. S. 310-314.
6. Kolesnyk Yu. M. Suchasni teoretychni pidkhody do analizu politychnoho tranzytu. *Aktualni problemy polityky*. 2015. Vyp. 55. S. 233-239.
7. Kriukov O. I. Sutnist politychnoi modernizatsii yak suspilnoho yavyscha. *Derzhavne budivnytstvo*. 2009. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_1_8.
8. Petrov P. H. Aktualnist doslidzhennia imidzhu dlia tranzytyvnykh demokratii. *Osvita i nauka v umovakh hlobalnykh transformatsii. Materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii. 24-25 lystopada 2017 r., m. Dnipro*. Chastyna II. Nauk. red. O.Iu. Vysotskyi. Dnipro: SPD «Okhotnik», 2017. S. 40-41.
9. Peters B. G. Institutional Theory in Political Science. The New Institutionalism London and New York: Continuum, 1999. URL: <https://crawfordphd.wikispaces.com/file/view/Peters+Ch1-5.pdf>.
10. The Oxford Handbook of Political Institutions Oxford: Oxford University Press, 2006. URL: <https://www.twirpx.com/file/351971>.